

K DEPOTU BRONZOVÝCH PŘEDMĚTŮ KNOVÍZSKÉ KULTURY Z PRAHY-BUBENČE

Miloš Hlava

Před více než třiceti lety uvedla Olga Kytlicová do literatury nevelký depot bronzových předmětů knovízské kultury z Prahy-Bubence, složený ze čtyř náramků, dvou spirálovitých prstenů a ploché puklice s ouškem (Kytlicová 1981, 229–230, Abb. 15). Avšak teprve v katalogové části posmrtně vydané monografie o depotech mladší a pozdní doby bronzové v Čechách k němu přinesla některé upřesňující údaje o jeho původu (Kytlicová 2007, 294, Taf. 42:B) – podle informací, jež jí sdělil Ivan Borkovský, byl prý depot nalezen v dvacátých či třicátých letech 20. století při výstavbě v Bubenci, a to kdesi v okolí tamějšího hřbitova. Zároveň ale objev depotu položila na počátek roku 1930 a poněkud nekonekventně ho spojila s Josefem Antonínem Jírou. Ten ovšem v lednu 1930 po delší nemoci zemřel (k Jírovi srv. např. Kodým 2010a), a zřejmě právě proto byl v nedávno vydané *Encyklopedii pravěkých pokladů v Čechách* nález položen již do dvacátých let 20. století (Smejtek – Lutovský – Militký 2014, 270 – Praha-Bubeneč 5).

V obecné rovině zajisté platí, že nálezové okolnosti depotů objevených již před několika desítkami let mohou být často doplněny díky dosud nevyužitým archivním pramenům. To lze po právu konstatovat také o bubenečském depotu knovízské kultury. Archivní prameny, jež s ním souvisejí, jsou uloženy v archivu Oddělení archeologických sbírek Muzea hlavního města Prahy, a to mezi písemnostmi Společnosti pro zachování a rozmnožení archeologických sbírek J. A. Jíry, spolku spravujícího od počátku dvacátých let 20. století muzeum na Hanspaulce a Jírovu archeologickou sbírku (k jírovské Společnosti srv. Kodým 2010b; k Jírově archeologické sbírce a muzeu na Hanspaulce srv. Hlava 2010; týž 2015; Kostka 2010). Jelikož by v tomto poměrně specifickém fondu zůstaly zřejmě navždy nepovšimnuty, domnívám se, že právě z tohoto důvodu je smysluplné informace z těchto dokumentů zveřejnit, a upřesnit tak nejen místo nálezů, ale také – a to především – osudy depotu od jeho objevu až po současnost. Pominuto bylo naopak typologicko-chronologické vyhodnocení artefaktů, neboť k zveřejněným informacím není prakticky možné přidat cokoliv nového či objevného (srv. Kytlicová 1981; táž 2007; Smejtek – Lutovský – Militký 2014).

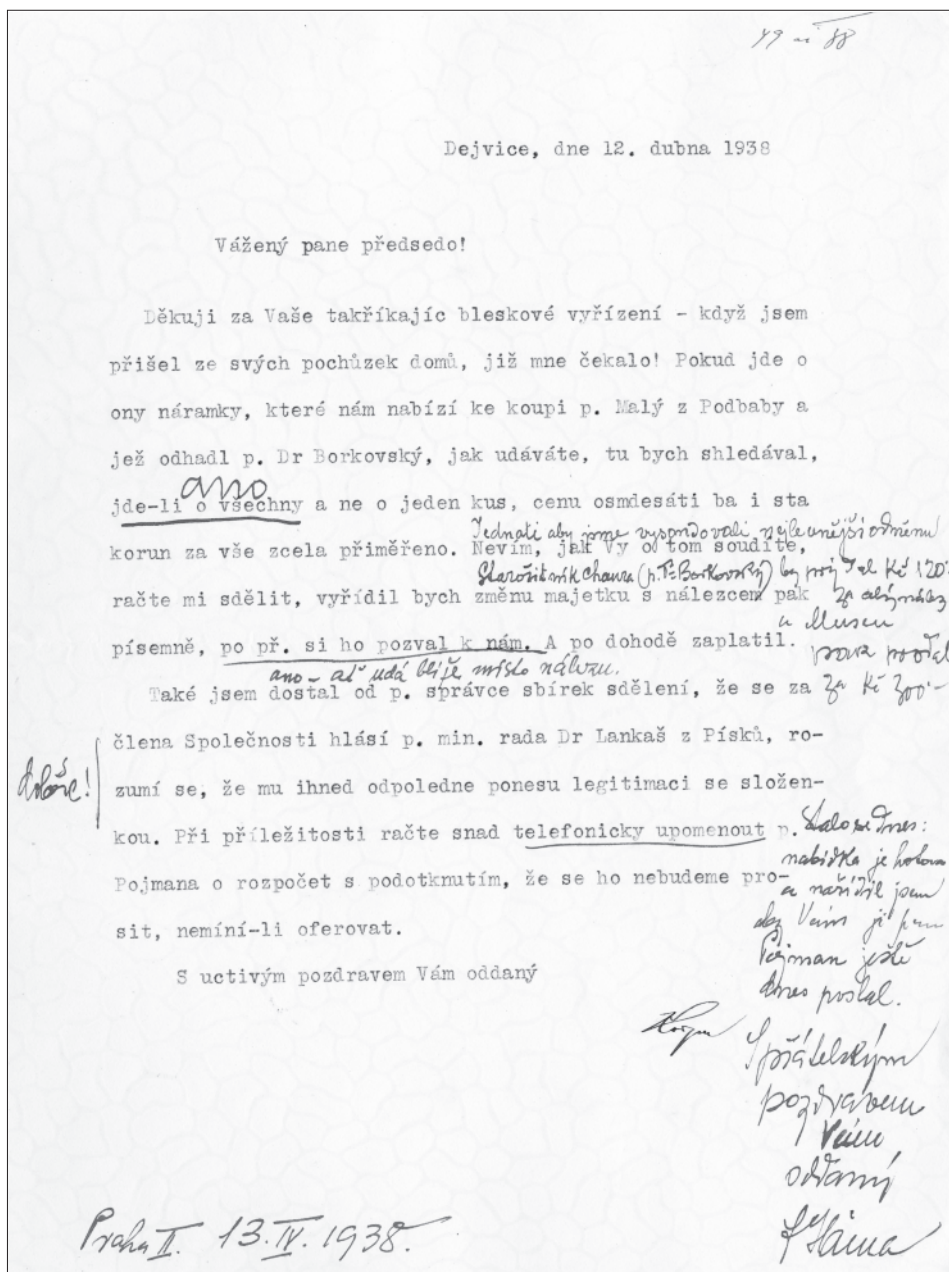
KNOVÍZSKÝ DEPOT Z PRAHY-BUBENČE V ARCHIVNÍCH PRAMENECH

V archivních pramenech muzejní provenience je knovízský depot z Prahy-Bubence poprvé zmíněn v zápisu ze schůze výboru jírovské Společnosti 15. prosince 1937. V jejím průběhu „byla probírána záležitost bronzových náramků, jež kdosi nabízí Společnosti ke koupi. Dr Borkovský má tyto náramky u sebe v úschově a čeká nálezce, který byl Nollovými¹ vyzván, aby od něho zvěděl podrobnosti nálezů a sjednal s ním prodejní cenu. Ten však k němu dosud nepřišel. Správce sbírek² má vyšetřiti, jak se věc toho času má.“ (Zápis o schůzi výboru, konané dne 15. prosince 1937 v zasedací síni Místní úřadovny v Dejvicích v přítomnosti 10 členů, čj. 109/1937).³ Depot byl tudíž zjevně nalezen před polovinou prosince 1937 a dostal se do přechodné úschovy k Ivanu Borkovskému, jenž již od roku 1932 pomáhal jírovské Společnosti se zpracováním té části Jírovy sbírky, jež po smrti svého tvůrce zůstala neroztříděná.

1 Jan Noll byl od října 1934 kustodem muzejní sbírky na Hanspaulce a správcem budovy, v níž se svojí manželkou Josefou Nollovou bydlel.

2 Správcem sbírek jírovské Společnosti byl od října 1937 Vilém Mika.

3 Písemné archivní dokumenty, jež jsou v tomto článku využity, jsou uloženy v archivu Oddělení archeologických sbírek Muzea hlavního města Prahy (OAS MMP) – fond Společnost, svazek 4.

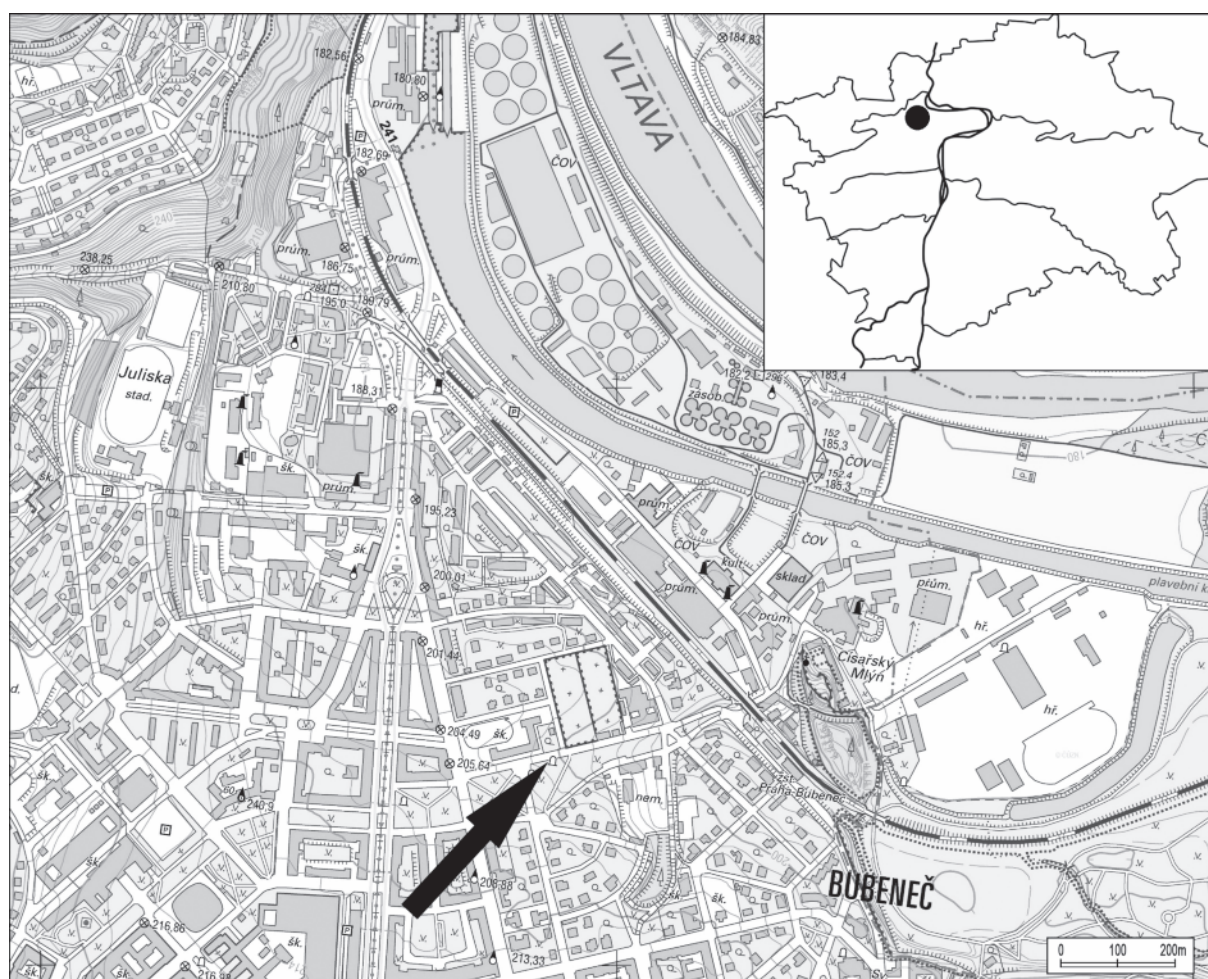
Obr. 1. Dopis Stanislava Kodyma adresovaný Františku Slámovi, jenž do něj vepsal své komentáře 12. dubna 1938 (čj. 49/1938). Grafická úprava M. Kafka

Po prosincové schůzi výboru se ale zhruba čtyři měsíce vůbec nic nedělo. Teprve v dubnu 1938 se do celé záležitosti vložil Stanislav Kodym, jeden z neaktivnějších členů jírovské Společnosti a její pokladník. A podařilo se mu vše dokonale rozhybat. Zjevně právě z jeho podnětu Borkovský nejprve odhadl cenu čtyř náramků, a to „od 50.- Kč do 80.- Kč, maximálně Kč 100.-“ (dopis-vzkaz F. Slámy⁴ S. Kodymovi, 12. dubna 1938, čj. 47/1938). To se činovníkům Společnosti zdálo přiměřené, a tak bylo možné přistoupit k vyjednávání s Bedřichem Malým, nálezcem depotu (obr. 1). Již 13. dubna 1938 mu Kodym adresoval dopis, v němž mj. sděloval: „Před časem jste přinesl do musea Jírova v Dejvicích, na Hanspaulce nějaké předměty, jež jste našel při výkopech v zemi. Nabídl jste je po př. ke koupi. Nyní mne pověřil výbor svrchu psané Společnosti, abych s Vámi jednal o jich ceně, za jakou byste byl ochoten je pro musejní sbírky přenechat. Je-li tedy ještě Vaším úmyslem je museu prodati, navštivte mne laskavě, doufám, že se o tom dohodneme. Doma mne naleznete nejlépe buď v poledních hodinách neb podvečer po šesté. Rádi bychom měli tuto záležitost již brzo skoncovanu.“ (dopis S. Kodyma B. Malému, 13. dubna 1938, čj. 50/1938). A již za dva dny bylo vše vyřízeno. 15. dubna 1938 byl totiž celý depot oficiálně odkoupen a Kodym vzápětí sděloval Borkovskému: „Už

4 František Sláma byl od prosince 1927 předsedou jírovské Společnosti.

mne páčila ta vlekoucí se záležitost s náramky, které našel p. Bedřich Malý z Podbaby a tak jsem se alespoň zásadně dohodl s p. předsedou o ceně a nálezcce jsem si k sobě objednal. Dnes tady u mě byl a smluvil jsem s ním odměnu za celý nález, který je u Vás, na jedno sto korun. Podotýkám, že je to nějaký chudák, jak se zdá, mrtvicí raněný, alespoň je jeho řeč značně chybná. Vyptal jsem se ho na okolnosti nálezu a tu sdělil, že předměty našel pohromadě při kopání hrobu na bubenečském hřbitově – je tam prý zaměstnán již jedenáct let – asi ve hloubce ¼ až ½ m, v černé prý hlíně. Střepy nebo kosti prý při tom nebyly – více nevěděl. Teď, když jsou předměty již právooplatně naše /mám jeho potvorení o tom/, můžeme je zařadit do sbírek a tu Vás, milý pane docente, prosím, abyste je laskavě přinesl do příští výborové schůze, kterou svoláme na první půlku května, o čemž se Vám dostane pozvání. Račte je pak odevzdat p. správci sbírek, aby je zapsal do seznamu přírůstků a uložil do vitrin.“ (dopis S. Kodyma I. Borkovskému, 15. dubna 1938, čj. 56/1938). Tečku za novým přírůstkem sbírky udělala květnová schůze výboru Společnosti, kde Stanislav Kodým sdělil, že „po odhadu Dra Borkovského a schválení předsedou zaplatil p. Bedřichu Malému v Podbabě Kč 100.- za 4 bronzové náramky nalezené na bubenečském hřbitově. K tomu podotýká p. Fuks, aby pro budoucnost se vyřízení takové záležitosti zbytečně neodkládalo, že z toho vznikají jen zbytečné řeči a špatné mínění o Společnosti. Vznikla z toho debata, proč se věc nevyřizovala přes půl léta, k čemuž pokladník podotýká, že ji zlikvidoval ve třech dnech.“ (Zápis o schůzi výboru, konané dne 11. května 1938 v zasedací síni místní úřadovny Praha – XIX., čj. 72/1938).

Z archivních pramenů tudíž vyplývá, že depot byl nalezen zcela jistě před polovinou prosince 1937, a to na bubenečském hřbitově (obr. 2) při kopání jednoho z hrobů Bedřichem Malým. Není však jasné, zda k tomu došlo krátce před uvedeným datem, nebo výrazně dříve. Bedřich Malý na jaře 1938 sdělil Stanislavu Kodýmovi, že na bubenečském hřbitově pracuje již jedenáct let, tj. (patrně) od roku 1927. Rok 1927 na jedné straně a polovina prosince 1937 na druhé straně tudíž prakticky s jistotou vymezují časový interval, v němž byl depot objeven.

Obr. 2. Část pražských čtvrtí Bubeneč a Dejvice s vyznačenou polohou bubenečského hřbitova (míří k němu šipka).
Grafická úprava M. Kafka

SLOŽENÍ DEPOTU A JEHO OSUDY V MUZEU NA HANSPAULCE

Z hlediska složení depotu představuje nejvěrohodnější pramen dobová fotodokumentace předmětů pořízená ve Státním archeologickém ústavu z popudu Ivana Borkovského (srv. *Kytlicová 2007, 294*), a to zjevně v době, kdy měl nález „u sebe v úschově“, tj. někdy mezi koncem roku 1937 a dubnem/květnem 1938. Je zajímavé, že v citované dobové korespondenci z let 1937–1938 jsou v souvislosti s bubenečským depotem zmiňovány pouze čtyři bronzové náramky; dva spirálovité prsteny a puklice s ouškem nikde uváděny nejsou, avšak asi nelze pochybovat o tom, že byly nálezcem Bedřichem Malým předány společně s čtveřicí náramků – pozornost představitelů jírovské Společnosti se totiž zjevně soustředila právě na kvarteto zdobených šperků, což do jisté míry platilo také v následujících letech.

Když se stal bubenečský depot na jaře 1938 součástí sbírky muzea na Hanspaulce, v rozporu s výše citovanými „instrukcemi“ nebyl zapsán do seznamu přírůstků. To se nesporně podepsalo na dalších osudech jednotlivých artefaktů. Muzeum na Hanspaulce se v roce 1941 stalo součástí Městského muzea (dnešního Muzea hlavního města Prahy) v podobě nového a do jisté míry autonomního archeologického oddělení. Když byla v letech 1941–1945 jeho archeologická sbírka z větší části fotograficky zdokumentována, z bubenečského depotu se této cti dostalo pouze čtyřem bronzovým náramkům (*obr. 3–4*). V poválečné době (nejpozději ovšem na počátku padesátých let 20. století) byly již z depotu zjevně odděleny dva spirálovité prsteny. Olga Kytlicová ve své disertační práci o depotech doby bronzové bubenečský depot neuvedla (*Kytlicová 1951*), ovšem zřejmě záhy poté jej na Hanspaulce studovala a dokumentovala. Údaje o depotu, které tehdy získala (společné uložení předmětů s výjimkou dvou spirálovitých prstenů, předměty nebyly evidovány), použila v nezměněné podobě o více než půlstoletí později v katalogu posmrtně vydané monografie o českých depotech mladší a pozdní doby bronzové (*Kytlicová 2007, 294, Taf. 42:B*), přestože již tehdy neplatily.

V roce 1951 byla totiž v Muzeu hlavního města Prahy založena jednotná řada inventárních čísel se signaturou A, která se od té doby používá v muzeu dodnes. A poměrně záhy v ní byly evidovány dva

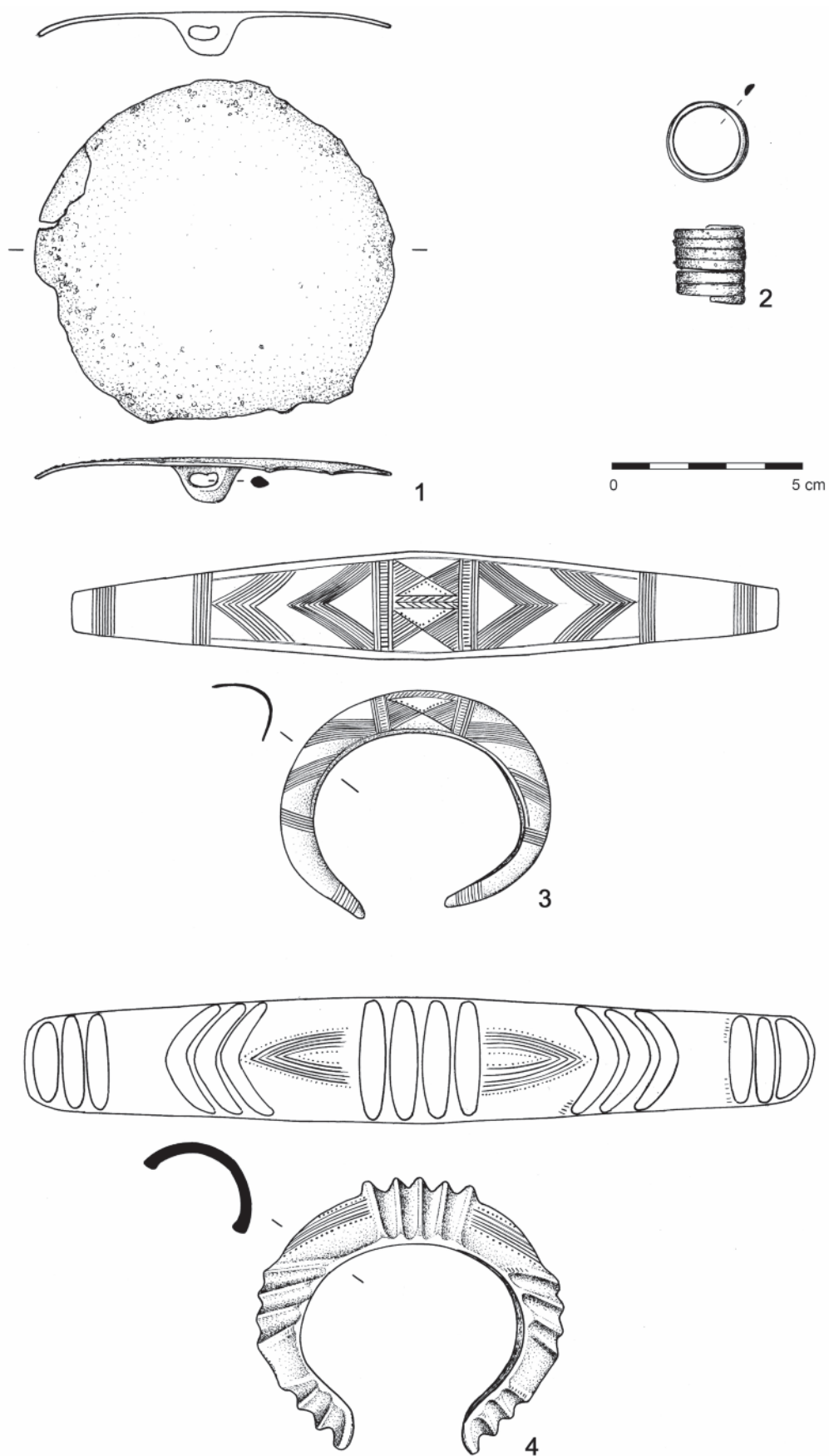
Obr. 3. Praha-Bubeneč, hřbitov. Dobová fotodokumentace dvou bronzových plechových náramků z depotu knovízské kultury (fotoarchiv OAS MMP – fond I. Kiekebuschová, foto A 612). Grafická úprava M. Kafka

Obr. 4. Praha-Bubeneč, hřbitov. Dobová fotodokumentace dvou bronzových litých náramků z depotu knovízské kultury (fotoarchiv OAS MMP – fond I. Kiekebuschová, foto A 615). Grafická úprava M. Kafka

artefakty z bubenečského depotu – jeden ze spirálovitých prstenů (*obr. 5:2*) a puklice s ouškem (*obr. 5:1*), ovšem v obou případech jako anonymní předměty bez lokality a nálezových okolností. Ztotožnění obou artefaktů s předměty z depotu z bubenečského hřbitova bylo provedeno teprve na jaře 2015 při revizi depotů doby bronzové ve sbírce Muzea hlavního města Prahy, a to díky zveřejněným kresbám (*Kytlicová 1981, Abb. 15:dole vlevo; táž 2007, Taf. 42:B6*).

Ostatní předměty zůstaly neevidovány a zřejmě někdy v padesátých či šedesátých letech minulého století se z muzejního depozitáře ztratily dva náramky (jeden plechový a jeden litý) a jeden ze spirálovitých prstenů. Když se totiž v roce 1976 v Muzeu hlavního města Prahy konala výstava *Praha v době bronzové a železné*, návštěvníci na ní mohli z bubenečského depotu zhlédnout pouze dva náramky (jeden plechový a jeden litý), jejichž fotografie se objevila také v útlém výstavním katalogu; popiska však oba šperky lokalizovala mylně ke kostelu sv. Matěje v Praze-Dejvicích (*Fridrichová 1976, obr. na str. 8 dole*). Oba náramky (*obr. 5:3–4*) byly evidčně podchyceny teprve v důsledku revize celé archeologické sbírky Muzea hlavního města Prahy, jež proběhla v letech 1979–1987. A sotva překvapí, že do muzejní sbírkové evidence byly tehdy zaneseny jako artefakty nalezené na hřbitově u kostela sv. Matěje v Praze-Dejvicích.

Obr. 5. Praha-Bubeneč, hřbitov. Dochované předměty z depotu knovízské kultury. Kresby M. Fábiková, grafická úprava M. Kafka

Obr. 6. Praha-Bubeneč, hřbitov. Dochované předměty z depotu knovízské kultury. Foto a grafická úprava I. Kyncl

Dochované předměty z depotu

- (1) Bronzový prsten šestkrát svinutý z plochého drátu, výška 20 mm, průměr 21 mm. Inv. č. A 3142 (obr. 5:2; srv. Kytlicová 2007, Taf. 42:B6).
- (2) Plochá bronzová puklice s olámaným okrajem a ouškem na vnitřní straně, rekonstruovaný průměr 100 mm. Inv. č. A 3146 (obr. 5:1; srv. Kytlicová 2007, Taf. 42:B7).
- (3) Bronzový litý náramek se symetricky rozmístěnými skupinami žeber a jemnou rytou, popř. vbíjenou výzdobou, průměr 81,2 × 72,3 mm, max. výška 33,5 mm. Inv. č. A 237608 = přír. č. A 4/1985-7 (obr. 4:vlevo; 5:4; srv. Kytlicová 2007, Taf. 42:B4).
- (4) Lehce zdeformovaný bronzový plechový náramek se symetricky uspořádanou jemnou rytou, popř. vbíjenou výzdobou, průměr 70,6 × 60,7 mm, max. výška 22,1 mm. Inv. č. A 237609 = přír. č. A 4/1985-8 (obr. 3:vlevo; 5:3; srv. Kytlicová 2007, Taf. 42:B2).

Nedochované předměty z depotu

- (5) Bronzový prsten osmkrát svinutý z plochého drátu (Kytlicová 2007, Taf. 42:B5).
- (6) Bronzový litý náramek se symetricky rozmístěnými skupinami žeber a jemnou rytou, popř. vbíjenou výzdobou, průměr 85 × 75 mm (obr. 4:vpravo; srv. Kytlicová 2007, Taf. 42:B3).
- (7) Bronzový plechový náramek se symetricky uspořádanou jemnou rytou výzdobou, průměr 71 × 60 mm (obr. 3:vpravo; srv. Kytlicová 2007, Taf. 42:B1).

ZÁVĚR

Zrekapitulujme, že depot bronzových předmětů knovízské kultury z Prahy-Bubeneče byl po předání celého souboru do muzea během několika následujících desetiletí zredukován ze sedmi předmětů na čtyři artefakty (obr. 6)⁵ a že v oficiální sbírkové evidenci/databázi Muzea hlavního města Prahy platné na počátku roku 2015 bychom při mechanickém formalizovaném vyhledávání podle naleziště hledali jakýkoliv artefakt z tohoto souboru marně. Osudy tohoto depotu v muzeu na Hanspaulce a později v Muzeu hlavního města Prahy tudíž (opět) velmi názorně ukazují, že (1) ani předání nalezených předmětů do muzea nezaručuje, že budou zachovány, (2) v současné době oficiálně platné údaje v muzejních evidenčních pomůckách/databázích nemusí být vždy věrohodné a správné. A je jen lehce ironické, že

5 Je zajímavé a poměrně nápadné, že z depotu chybí vždy jeden z původně párově dochovaných artefaktů (jeden ze dvou spirálovitých prstenů, jeden ze dvou plechových náramků, jeden ze dvou litých náramků).

o knovízském depotu z Prahy-Bubenče platí v podstatě to samé, co o dvou depotech únětické kultury z Janouškovy zahrady u Hoyermannovy továrny a ze hřbitova v Praze-Bubenči, jejichž osudy byly nedávno detailně představeny (Hlava – Tisucká 2014).

LITERATURA

- Fridrichová, M. 1976: Praha v době bronzové a železné. Praha.
- Hlava, M. 2010: Archeologická sbírka J. A. Jíry a její osudy, *Archaeologica Pragensia* 20, 155–220.
- Hlava, M. 2015: Josef Antonín Jíra a archeologické muzeum na Hanspaulce v Dejvicích, *Dějiny a současnost* 37 – č. 1, 22–25.
- Hlava, M. – Tisucká, M. 2014: Únětické depoty bronzových předmětů z Prahy-Bubenče, *Archaeologica Pragensia* 22, 356–383.
- Kodym, S. 2010a: Josef A. Jíra. Jeho život a jeho dílo (k vydání připravil K. Sklenář), *Archaeologica Pragensia* 20, 28–124.
- Kodym, S. 2010b: První desetiletí činnosti Společnosti pro zachování a rozmnožení archeologických sbírek J. A. Jíry v Dejvicích 1920–1930 (k vydání připravil K. Sklenář), *Archaeologica Pragensia* 20, 125–154.
- Kostka, M. 2010: Archeologické muzeum J. A. Jíry v Dejvicích, *Archaeologica Pragensia* 20, 221–246.
- Kytlicová, O. 1951: Bronzové depoty v Čechách. Nепublikovaná disertační práce uložena v Ústavu pro archeologii Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.
- Kytlicová, O. 1981: Ein Beitrag zu den Schmuckgarnituren des böhmischen Knovíz-Milavečer Bereichs. In: *Studien zur Bronzezeit. Festschrift für Wilhelm Albert v. Brunn. Mainz/Rhein*, 213–249.
- Kytlicová, O. 2007: Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen. *Prähistorische Bronzefunde – Abteilung XX*, 12. Band. Stuttgart.
- Smejtek, L. – Lutovský, M. – Militký, J. 2014: Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách. Praha.

ZUM BRONZEHORTFUND DER KNOVÍZ-KULTUR AUS PRAG-BUBENEČ

Den aus vier Armbändern, zwei Spiralringen und einem flachen Buckel mit Öse zusammengesetzten Bronzehortfund hat vor mehr als dreißig Jahren Olga Kytlicová als einen Fund aus der Umgebung des Friedhofs in Prag-Bubeneč aus den 1920er oder 1930er Jahren in die Literatur eingeführt (Kytlicová 1981, 229–230, Abb. 15; dieselbe 2007, 294, Taf. 42:B; vgl. Smejtek – Lutovský – Militký 2014, 270). Die erhaltenen Quellen, die im Archiv der Abteilung der archäologischen Sammlungen des Museums der Hauptstadt Prag aufbewahrt werden (Abb. 1, 3–4), ermöglichen, nicht nur den Ort und das Datum der Entdeckung, sondern auch die Schicksale des Depotfundes im Sammlungsbestand des Museums zu präzisieren. Den Hort entdeckte irgendwann zwischen den Jahren 1927–1937 B. Malý beim Ausschachten eines Grabs im Friedhof von Prag-Bubeneč (Abb. 2) und im Frühling des Jahres 1938 verkaufte er ihn an das sog. Jíra-Museum in Hanspaulka. Dieses Museum wurde im Jahre 1941 zum Bestandteil des Museums der Hauptstadt Prag; von dem Hortfund aus dem Friedhof in Prag-Bubeneč werden hier jedoch gegenwärtig nur vier Gegenstände aufbewahrt (Abb. 5–6), denn drei Artefakte sind im Laufe der vergangenen Jahrzehnte aus dem Museumsdepot verschwunden.

Abb. 1. Eine der Quellen zur Entdeckung des Hortfundes

Abb. 2. Ein Teil der Prager Stadtviertel Bubeneč und Dejvice mit bezeichneter Lage des Friedhofs in Bubeneč

Abb. 3. Zeitgenössische Photodokumentation zweier bronzener Blecharmbänder aus dem Hortfund

Abb. 4. Zeitgenössische Photodokumentation zweier bronzener gegossener Armbänder aus dem Hortfund

Abb. 5.–6. Erhaltene Gegenstände aus dem Hortfund

Deutsch von Jana Kličová